K otázce rakousko-uherské banky.

Napsal Dr. **Jan Koudela**.

Otázka dalšího utváření poměru rakousko-uherské banky, jejíž privilegium končí rokem 1910, tedy za neplná dvě léta, jest akutní již od doby posledního rakousko-uherského vyrovnání. Při tomto prosadily Uhry svoje stanovisko, že bankovní otázka nemá býti pojata do komplexu záležitostí vyrovnáním upravených. Ve vyrovnávacích úmluvách z r. 1907 vláda rakouská dosáhla v této otázce pouze ustanovení, že vlády budou včas vyjednávati o otázce bankovní. V Uhrách sesílilo pak brzo politické hnutí pro samostatnou banku cedulovou, jež vedlo k loňské bankovní anketě uherského říšského sněmu a jež jest nyní kritickou otázkou vnitřní politiky uherské.

O konečném osudu rakousko-uherské pospolitosti bankovní nemůže býti v nejistotě, kdo má na paměti historii této otázky. Jak známo, byla otázka banky cedulové jednou z těch, jež vyrovnání rakousko-uherské z r. 1867 nechalo nerozřešenými. Stalo se tak úmyslně, poněvadž byla obava, aby se o ni celé vyrovnání nerozbilo. Jednání o upravení poměru banky cedulové, tehdejší rakouské národní banky, začalo hned v roce 1868, a bylo dlouhé a obtížné. V Uhrách vznikla silná opposice pro samostatnou banku za každou cenu. Vláda uherská zastávala také právo Uher k zřízení samostatné banky, odůvodňovala však ochotu k vyjednávání s Rakouskem o společném upravení otázky bankovní poukazem na neupravené poměry měny. Za všeobecného hospodářského rozmachu na počátku let sedmdesátých nastala i pro státní finance nikdy nebývalá stkvělá léta přebytků jak v Rakousku, tak i v Uhrách. Při všeobecné důvěře v trvalost tohoto stavu zdálo se, že odstranění papírové měny bude poměrně snadno a brzo uskutečnitelným. Kdyby vývoj událostí byl odpovídal těmto nadějím, nebylo by asi vůbec přišlo k přeměně rakouské národní banky na banku rakousko-uherskou, a bankovní usamostatnění Uher bylo by nyní asi již dávno uskutečněno. Zatím však krise vypuklá v roce 1873 hluboce dotkla se i financí státních. V Rakousku i v Uhrách nastala dlouhá doba stálého státního deficitu, a možnost nápravy měny byla tím oddálena. Bez odstranění papírové měny nemohlo

KNIHOVNA
MINISTERSTVA SOC. PÉČE.

býti vážně pomýšleno na samostatnou banku uherskou. Z uherské strany bylo navrženo rozřešení zřízením t. zv. skartelovaných bank, jež nyní právě slaví svoje vzkříšení, uznáno však naprosto nevhodným. Tu rozhodující kruhy uherské, podrobivše se nutnosti společné banky cedulové, soustředily svoje úsilí na dosažení největších výhod v její organisaci. Došlo ke květnovým ujednáním v roce 1876 mezi vládami rakouskou a uherskou o společné bance s výslovným uznáním »oboustranného práva k zřízení samostatné banky«, a k privilegiu rakousko-uherské banky v roce 1878.

Doby státního deficitu a znehodnocení stříbra, kovového základu měny monarchie, na světovém trhu, pak veliká mnoholetá akce nápravy měny, vyplňující následující desítiletí, nedaly proniknouti bankovnímu usamostatnění uherskému. Souběžně vznikla v uherském hospodářství národním veliká potřeba úvěrní. Stát sám měl veliké potřeby, vyplývající z mohutných hospodářských úkolů. Potřeba úvěrní živena dále přechodem k intensivnějším formám zemědělství, jež zůstává stále ještě nejdůležitější větví výrobní, a vývojem průmyslu, všemi prostředky podporovaným. Potřeba tato byla odkázána na kapitál rakouský a zahraničný. Zahraničný trh byl ovšem mnohem přístupnější, když se uherské hospodářství národní opíralo o finanční spojení s Rakouskem.

Nyní je náprava měny materielně provedena a k formálnímu ukončení schází jen nucené vyplácení hotovými rakousko-uherskou bankou. Jakmile poslední státovky byly staženy, byl ihned z Uher činěn silný nátlak, aby vyplácení hotovými bylo zavedeno, a požadavek tento od té doby stále opakován. Uherské hospodářství státní i všeobecně národní jest do té míry konsolidováno a upevněno, jako dosud nikdy, a bylo by proto nanejvýš podivno, kdyby z uherské strany nebyl proveden dávný plán osamostatnění bankovního. Vždyť nechuť k jakýmkoli společným institucím a snaha po úplném osamostatnění nebyla v Uhrách nikdy větší než právě nyní. V samostatné bance cedulové vidí se zdokonalení politické samostatnosti.

Banka cedulová jest sice institucí ryze hospodářskou, otázka bankovní jest však v Uhrách i v Rakousku otázkou především politickou. Proti uherské politické snaze po usamostatnění stojí tradicionelní rakouská politika hájení všech společných institucí, také hospodářských, která není především určována zájmem hospodářského prospěchu, nýbrž politickou ideou zachování co nej-

užších svazků s Uhrami. Tato politika považuje se také za hájení zájmů dynastie.

Při této situaci, když oboustranné právo k zřízení samostatných bank cedulových jest nepopíratelné, jest jasná taktická převaha uherské posice. Podobný obraz poskytuje skoro každé jednání s Uhrami o společných záležitostech. Výsledkem této příznivé posice bylo plné uplatnění uherského vlivu a zájmů v dnešním statutu rakousko-uherské banky při velmi nerovné hospodářské síle Rakouska a Uher. Jest patrno, že, kdyby se i podařilo zachovati jednotu bankovní, stane se tak asi jen za cenu dalších nových ústupků Uhrám.

Máme-li na zřeteli hospodářské zájmy rakouské, jest tato situace jistě velmi nebezpečná. Jest nutno zdůrazniti hospodářskou stránku otázky bankovní. Proto jest zajímavo posouditi v tomto směru z hospodářského hlediska nynější činnost rakousko-uherské banky a, možno-li, odvoditi hlavní pravděpodobné následky rozdělení bankovního pro Rakousko i Uhry.

Celkový nynější obchodní stav rakousko-uherské banky možno vytknouti asi takto: Banka jest založena skorem výhradně rakouským kapitálem a spočívá na rakouské síle hospodářské, její nejdůležitější obchody soustřeďují se však stále více v Uhrách. Právě v posledních letech vystupuje přesunování toto stále patrněji.

Kdyby byla rakousko-uherská banka obyčejnou bankou obchodní, mohlo by se říci, že takový způsob obchodování kapitálem jedné země v zemi druhé je v moderních hospodářských poměrech zcela obvyklý. Banka je obchodním podnikem, jenž dělá obchody tam, kde je k tomu nejlepší příležitost. Toto hledisko, jež je nepochybně správné při bance obchodní, není oprávněno při bance cedulové, jež není pouhým výdělečným soukromohospodářským podnikem, nýbrž má důležité poslání národohospodářské.

Jakou výhodu mají Uhry z činnosti rakousko-uherské banky, jest viděti ihned při prvním druhu obchodu, jenž nesouvisí s její vlastností banky cedulové, ani s ostatní činností — při obchodu hypotečním. Rakousko-uherská banka, jako ústav pro úvěr hypoteční, pracuje z největší části v Uhrách. Dle poslední výroční zprávy připadalo z celkové summy jejích hypotečních zápůjček koncem r. 1908 v obnosu 298,898.723 K na naši polovinu říše 59,670.546 K, na země koruny uherské 239,228.177 K, tedy 80% proti 20%. Ze zápůjček během roku 1908 vyplacených v obnosu 11,060.600 K připadlo na naši polovinu říše (Halič a Bukovinu)

1,302.800 K, na země koruny uherské 9,757.800 K. Rakouské země jsou ovšem domácími, hlavně zemskými ústavy pro úvěr hypoteční lépe opatřeny než Uhry; k rozvinutí hypotečního obchodu rakousko-uherské banky v zemích koruny uherské v první řadě zajisté přispěla okolnost, že zástavní listy, jež rakousko-uherská banka vydává na základě zápůjček hypotekárních, jsou na trhu rakouském následkem společné povahy banky kladeny na roveň nejlepším papírům toho druhu ostatních domácích ústavů hypotečních a jsou proto stejně ceněny. Zástavních listů rakousko-uherské banky bylo koncem roku 1908 v oběhu za 293,988.000 K a jsou z největší části jistě v rakouském majetku.*) Vysoká cena, za niž se zástavní listy tyto, vydané na základě uherských zápůjček na rakouském trhu, prodávají, je přímou výhodou pro uherské dlužníky a přijde jim k dobru při vyplácení zápůjček. Rakouský majetek těchto zástavních listů jest pak zápůjčkou rakouského národního hospodářství uherskému, stejně jako investice v uherských cenných papírech.

Moderní centrální banka cedulová má dvojí hlavní funkci: jednak pro domácí trh úvěrní, jednak pro postavení domácího národního hospodářství v poměrech mezinárodních. S hlediska vnitřních poměrů hospodářských jest vlastním úkolem centrální banky cedulové, tedy také rakousko-uherské banky, býti pramenem krátkodobého úvěru bankovního domácímu národnímu hospodářství, pramenem pružným, t. j. majícím schopnost přizpůsobovati míru poskytovaného úvěru dočasné potřebě. Pružnost tato jest zabezpečena bance možností vydávati bankovky kovem do jisté míry nekryté, a tím způsobem vyhovovati potřebám úvěrním přes meze, jež ostatním peněžním ústavům jsou dány vlastním kapitálem a svěřenými prostředky. Úvěr obchodní jest poskytován z největší části ve formě eskomptu směnečného, a bankovky jsou vydávány především při tomto obchodu tím, že se jimi vyplácejí eskomptované směnky. Pružnost úvěru, umožněná cedulovou bankou, jest hospodářsky nanejvýše důležita, neboť jen pružný úvěr může plně vykonati svoje oprávněné poslání ve vlnění života hospodářského a odpovídati jeho stoupajícím a klesajícím liniím. Rozpínavosti úvěru musí však býti dány jisté meze, aby nenastalo

*) Rakousko-uherská banka o tom žádných zpráv neuveřejňuje, ač by se to dalo statisticky velmi snadno a dosti přesně zjistiti dle toho, kolik kuponů úrokových bývá k výplatě předkládáno u rakouských a kolik u uherských ústavů rakousko-uherské banky.

přepětí s nebezpečím krise. Proto mohou banky cedulové vydávati bankovky nekryté kovem jen v jistých, určitě stanovených mezích. Jsouce takto omezeny v možnosti přijímati a eskomptovati směnky, jež se vyplácejí bankovkami, mají banky cedulové ve své diskontní sazbě po ruce prostředek, jímž mohou regulovati sílu přílivu směnek ke svým pokladnám. Přílišným nárokům čelí zvýšením své diskontní sazby, t. j. zdražením svého úvěru. Výše eskomptní sazby banky cedulové řídí se všeobecně s hlediska vnitřních hospodářských poměrů objemem jejího směnečného portefeuillu, a v jejím stoupání a klesání odrážejí se stoupající a klesající nároky na banku v obchodě eskomptním.

Jest známo, že rakousko-uherská banka dle svého statutu musí míti nejméně dvě pětiny obnosu vydaných bankovek kovem kryto, že může vydávati kovem nekryté bankovky volně nejvýše do obnosu 400,000.000 K, a že z bankovek kovem nekrytých, vydaných přes obnos 400,000.000 K, musí platiti 5% daň.

Eskomptní sazba rakousko-uherské banky jest jednotná pro všechny její ústavy v Rakousku i v Uhrách, a ředitelstva hlavních ústavů banky ve Vídni a v Budapešti určují zcela samostatně výše úvěru v obvodu své působnosti. Vzhledem k souvislosti, jež jest mezi objemem směnečného portefeuillu bankovního a výší bankovní diskontní sazby, jest důležito sledovati rozdělení směnečného eskomptu rakousko-uherské banky mezi obě polovice říše. Obraz, který nám stav rakousko-uherské banky podává, jest věru překvapující, tím více, sledujeme-li vývoj posledních let.

Dle výročních zpráv rakousko-uherské banky činil portefeuille eskomptovaných směnek (s warranty a effekty) koncem roku v tisících K:

	1908	1907	1904	1895
ve Vídni	79,499	115,509	142,196	100,490
u rakouských filiálek .	170,753	188,564	132,127	141,803
u rakouských ústavů . .	250,252	304,073	274,323	242,293
v Budapešti	174,067	192,579	150,959	124,011
u uherských filiálek . .	261,213	251,416	86,354	72,644
u uherských ústavů . .	435,280	443,995	237,313	196,655
celkem . . .	685,532	748,068	511,636	438,949
v procentech:				
ve Vídni	11·6	15·4	27·8	22·9
u rakouských filiálek .	24·9	25·2	25·8	32·3
u rakouských ústavů .	36·5	40·6	53·6	55·2
v Budapešti	25·4	25·7	29·5	28·3
u uherských filiálek . .	38·1	33·6	16·9	16·5
u uherských ústavů . .	63·5	59·3	46·4	44·8

Jak z těchto číslic viděti, zůstávají nároky rakouského trhu peněžního přibližně stejné, nároky uherské, zvláště uherského venkova, však stále rostou měrou velmi značnou. Proto poměr mezi rakouskou a uherskou částí portefeuillu se stále horší v neprospěch Rakouska, tak že koncem r. 1908 jest v portefeuillu rakousko-uherské banky jen 36·5% rakouských směnek proti 63·5% uherských. Nároky, činěné na banku v obchodě eskomptním, objem směnečného portefeuillu, jsou s hlediska vnitřních hospodářských poměrů základním činitelem, určujícím výši diskontní sazby bankovní.*) Čím více roste absolutně a zvláště poměrně uherská část směnečného portefeuillu rakousko-uherské banky, tím více rozhodují uherské nároky eskomptní, poměry uherského peněžního trhu, o výši diskontní sazby rakousko-uherské banky.

Že uvedená čísla portefeuillu bankovního vždy koncem roku nejsou náhodná, nýbrž že jsou obrazem stálých poměrů, dokazují data o stavu portefeuillu rakouských a uherských ústavů koncem každého měsíce, jež jsou uveřejňována ve výročních zprávách banky. Tato podávají také názorný obraz periodických změn stavu portefeuillu směnečného. Během posledních dvou let byl obraz portefeuillu eskomptovaných směnek (s warranty a effekty) rakousko-uherské banky u rakouských a uherských ústavů v tisících K, a dočasná diskontní sazba bankovní následující:

Dne	u rakouských ústavů	u uherských ústavů	celkem	diskontní sazba bankovní
		1907		
31. ledna . . .	234,932	415,443	650,375	1./I. 4½%
28. února . . .	214,157	386,978	601,135	
31. března . . .	237,003	417,440	654,443	
30. dubna . . .	247,378	467,139	714,517	28./IV. 5%
31. května . . .	220,840	400,861	621,701	
30. června . . .	254,970	423,360	678,330	
31. července . .	248,126	437,917	686,043	
31. srpna . .	276,834	490,815	767,649	
30. září	312,189	530,442	842,631	
31. října . .	354,587	510,637	865,224	
30. listopadu . .	317,330	433,533	750,863	11./XI. 6%
31. prosince . .	304,073	443,995	748,068	
		1908		
31. ledna . . .	237,158	350,061	587,219	11./I. 5%
29. února . . .	215,845	320,984	536,829	4./II. 4½%

*) S obchodem eskomptním souvisí v tomto směru lombard, zápůjčky na cenné papíry, ustupuje však do pozadí svým poměrně malým objemem. Koncem roku 1908 činil lombard rakousko-uherské banky v tisících K:

ve Vídni	36,985	v Budapešti	14,593
u rakouských filiálek . . .	24,149	u uherských filiálek . . .	23,337
celkem u rakouských ústavů	61,235	celkem u uherských ústavů	37,930

1908

Dne	u rakouských ústavů	u uherských ústavů	celkem	diskontní sazba bankovní
31. března . . .	205,516	329,380	534,896	
30. dubna . . .	214,489	332,431	546,920	
31. května . . .	195,081	304,428	499,509	8./V. 4%
30. června . . .	199,317	341,674	540,991	
31. července . .	185,572	366,212	551,784	
31. srpna . . .	203,968	381,809	585,747	
30. září	211,338	417,808	629,146	
31. října	287,115	454,025	741,140	
30. listopadu .	257,229	380,563	637,792	
31. prosince . .	250,252	435,281	685,533	

Z výkazu tohoto jest viděti, jak Uhry staly se nejen převládajícím činitelem v eskomptním obchodě rakousko-uherské banky, nýbrž že dominují také při oněch periodických pohybech portefeuillu bankovního, jež jsou v první řadě spolurozhodnými pro změny diskontní sazby bankovní.

V této souvislosti stojí za povšimnutí i okolnost, že uherské směnky dostávají se do portefeuillu banky všeobecně mnohem déle před svou splatností než rakouské. Průměrná doba do splatnosti směnek činila

v r. 1907:

ve Vídni . . 26, u rak. filiálek 41, celkem u rak. ústavů 33 dny;
v Budapešti 48, u uher. » 67, » u uher. » 55 dní;

v r. 1908:

ve Vídni . . 18, u rak. filiálek 35, celkem u rak. ústavů 26 dní;
v Budapešti 35, u uher. » 65, » u uher. » 48 dní.

Jsou to především směnky eskomptované u uherských filiálek, jež mají dlouhou dobu trvání a činí portefeuille rakousko-uherské banky méně mobilním. Z tohoto rozdílu v době splatnosti směnek zdá se býti pravděpodobno, že se úvěr u rakouských a uherských filiálek banky neměří dle stejných zásad.

Pokud vůbec tedy vnitřní poměry hospodářské rozhodují o výši a pohybech diskontní sazby banky rakousko-uherské, jsou tu rozhodnými poměry uherské a nikoli rakouské.

Ačkoliv obchodní činnost rakousko-uherské banky na poli eskomptním jest, jak jest zřejmo z uvedených čísel, velmi rozsáhlá, tak že banka sama jest přímo velikým pramenem úvěru, nebyl by tento moment sám o sobě tak velmi důležitým, kdyby nebylo úzkého poměru mezi diskontní sazbou bankovní a všeobecnou mírou úrokovou pro krátký úvěr. Vztah mezi bankovní sazbou diskontní a obchodními podmínkami ostatních peněžních

ústavů, hlavně obchodních bank, jest dle organisace našeho peněžního trhu zcela přímým. Banky obchodní stanoví ve svých aktivních i pasivních obchodech podmínky dle právě trvající výše diskontní sazby rakousko-uherské banky. Poněvadž pak obchodní banky ovládají celý peněžní trh pro úvěr krátkodobý, sazba rakousko-uherské banky jest rozhodující pro veškerý náš obchodní úvěr.

Tím nabývá uherská převaha ve směnečném portefeuillu rakousko-uherské banky a v jeho pohybech důležitého vlivu na veškerý hospodářský život rakouský. Kdyby diskontní sazba rakousko-uherské banky byla určována především nároky rakouského trhu peněžního a jeho periodických vln, jak se nám jeví v hořejších výkazech, byla by pravděpodobně ještě stálejší a průměrně nižší, než nyní a tím by byla situace příznivější pro veškerý krátkodobý úvěr v Rakousku. Uherská složka portefeuillu rakousko-uherské banky a její mohutné periodické vlny mají tendenci zdražovati bankovní sazbu a tím i všechen obchodní úvěr rakouský a činiti její změny příkřejšími. To mohlo by po případě vésti k výsledkům velmi povážlivým pro národní hospodářství rakouské, kdyby poměry bankovního obchodu eskomptního se vyvinovaly dále stejným směrem a tempem jako v posledních letech. V případě rozdělení bankovního a zřízení samostatných bank rakouské a uherské byla by, pokud záleží na poměrech vnitřního peněžního trhu, diskontní sazba rakouské banky cedulové pravděpodobně nižší, diskontní sazba uherské banky jistě vyšší než jest nynější sazba společné banky. To by ovšem působilo na celý úvěr krátkodobý a na celý domácí trh peněžní.

Moderní centrální banka cedulová není pouze důležitým a rozhodným činitelem na domácím trhu; nemenší význam má pro udržování rovnováhy domácího národního hospodářství na trhu světovém. Banka cedulová sprostředkuje styk domácího peněžního trhu s peněžním trhem mezinárodním a má důležitou funkci při vyrovnávání platební bilance země. Dvojí okolnost ji činí schopnou této funkce: jednak že se u ní soustřeďuje zásoba drahého kovu, který je základem měny, jednak rozhodující vliv, který má její diskontní sazba pro poměry domácího peněžního trhu.

U banky cedulové soustřeďují se pohyby zlata. Drahý kov, přicházející z ciziny, zůstává v jejích pokladnách, z těchto pak se čerpá, má-li býti zlato vyvezeno ze země. Proto jest banka interesována na pohybech směnečných kursů a cítí ihned, nastane-li

pasivní stav platební bilance země, jevící se tendencí k vyplývání drahého kovu. V tomto případě má ve zvýšení své diskontní sazby mocný prostředek k znovuzřízení rovnováhy. V dnešní době světového úvěrního hospodaření udržuje se mezinárodní hospodářská rovnováha země značnou měrou pomocí úvěru. Umísťování kapitálů v cizině, přeměny takových umístění, jakož i mezinárodní pohyby kapitálů, hledajících pouze krátkodobé umístění tam, kde jsou právě podmínky nejpříznivější, jsou velmi důležitými elementy pro platební bilanci země. Pro pohyby kapitálové k dlouhodobému i krátkodobému uložení rozhoduje především hledisko výnosnosti. Proto musí míti země, jež potřebuje k udržení rovnováhy své platební bilance stálého přílivu kapitálu z ciziny, takové poměry míry úrokové, které jsou výhodné pro cizí kapitály, t. j. vyšší, než by mohly dosáhnouti doma. Banka cedulová, jež určuje výši svojí eskomptní sazby cenu krátkodobého úvěru v zemi a působí tak silně i na cenu úvěru dlouhodobého, má tím v ruce prostředek, jímž může přímo lákati do země kapitály z ciziny a udržovati cizí kapitály v zemi. Banka cedulová v zemi, jež vyrovnává svoji platební bilanci výpůjčkami z ciziny, musí míti i z tohoto důvodu vysokou sazbu diskontní. Tím koná také velmi důležitý úkol chránění domácí měny, která ve státech finančně slabších může býti vážně ohrožena déle trvajícím sklonem k pasivnosti platební bilance.

Rakousko-uherská banka měla zvláště od počátku velké akce nápravy měny důležitý úkol pro zjednání a udržení vztahů mezi peněžním trhem rakousko-uherským a zahraničným. Úkolu tomu dostála dle všeobecného uznání skutečně velmi dobře. Ač náprava měny není dosud formálně dokončena a suspense ustanovení privilegia rakousko-uherské banky, dle něhož je povinna směňovati svoje bankovky za kov, není dosud zrušena, jest rakousko-uherský trh peněžní v témže poměru k peněžním trhům zahraničným, jako kdyby zavedení kovové měny zlaté bylo provedeno dokonale. Zvláště jest význačná devisová politika rakousko-uherskou bankou poprvé soustavně vybudovaná, záležející v tom, že banka ukládá část svých prostředků ve směnkách na cizinu, když jsou kursy příznivé, a prodává je, když jeví se na trhu po nich velká poptávka; tím se stávají směnečné kursy stálejšími a jejich fluktuace mírnějšími.

Tážeme-li se se stanoviska rakouského, jaký jest vliv rakousko-uherského společenství bankovního na tuto činnost rakousko-

uherské banky, sprostředkující mezi domácím a zahraničným trhem, jest nutno konstatovati, že úkol banky byl tímto společenstvím velmi stížen.

Neboť pro udržování pravidelného poměru mezi domácím a zahraničným trhem peněžním a pro zabezpečení domácí měny kovové jest, jak již bylo řečeno, povaha platební bilance země nejdůležitějším faktorem. Úkol banky cedulové jest zvlášť obtížný, když při sklonu k pasivnosti platební bilance závisí udržení rovnováhy na tom, aby se stále udržel dostatečný příliv kapitálový z ciziny do země.

Pro posouzení činnosti rakousko-uherské banky vzhledem k peněžnímu trhu mezinárodnímu a vlivu společenství bankovního v tomto směru, jest nutno znáti platební bilanci rakousko-uherské monarchie v celku, jakož i povahu rakouského a uherského elementu v tomto celku zvláště. Nejnověji a nejúplněji byla data k platební bilanci rakousko-uherské monarchie sebrána a uveřejněna rakouským finančním ministerstvem.*) Data mohou býti ovšem jen přibližná, a mnohé důležité položky nemohou býti přímo konstatovány, nýbrž jen odhadnuty. Na základě co nejpečlivěji sestavených dat z let 1892—1901 resultuje, nehledíme-li k umísťování rakousko-uherských cenných papírů v cizině, pasivní saldo bilance platební průměrně ročně 30,000.000 K. Dle toho má celková rakousko-uherská bilance platební jistý, byť i neveliký sklon k pasivnosti, jenž jest vyrovnáván investicemi cizích kapitálů v monarchii, hlavně prodejem rakousko-uherských cenných papírů do ciziny.

Na tomto stavu platební bilance monarchie nejsou však obě její části stejně zúčastněny. Rakousko samo o sobě má silný sklon k aktivnosti, Uhry silný sklon k pasivnosti. Uherskou platební bilanci nedávno podrobně rozebral uherský odborník, jenž jistě nepočítá nepříznivě pro Uhry. Dle tohoto rozboru **) na základě dat z let 1901—1905 jest uherská platební bilance nyní ročně pasivní asi obnosem 176,514.000 K. Tento obnos vyrovnává se zadlužováním částečně do Rakouska, částečně do jiných států. Jen silná aktivnost rakouské bilance platební umožňuje za těchto poměrů nepatrnou pasivnost platební bilance celé monarchie. Při silném pasivním sklonu uherské bilance platební jen rakouská

*) Tabellen zur Währungsstatistik, 2. Ausgabe, 2. Teil, 3. Heft: Daten zur Zahlungsbilanz, Vídeň, 1904.

**) Dr. Friedrich Fellner: Die Zahlungsbilanz Ungarns, Vídeň 1908.

aktivnost umožňuje rakousko-uherské bance její činnost vzhledem k mezinárodnímu trhu peněžnímu nynějším způsobem. Jen proto nemusí následkem poměrů mezinárodních diskontní sazba rakousko-uherské banky býti průměrně v podstatě vyšší, než sazby jiných velkých bank cedulových.

Kdyby společný obvod působnosti rakousko-uherské banky byl rozdělen na samostatné obvody rakouský a uherský, tu by i s druhého hlediska, jež vedle vnitřních poměrů hospodářských jest rozhodující pro výši bankovní míry úrokové, totiž s hlediska mezinárodního trhu peněžního, musela býti průměrná míra úroková v Uhrách vyšší, než jest nynější sazba rakousko-uherské banky. V Rakousku naproti tomu by i tento moment působil k levnější bankovní sazbě úrokové, než jest nynější. Kdyby měla býti uherská měna za nynějšího silného pasivního sklonu platební bilance uherské samostatně chráněna cedulovou bankou, bylo by jistě nutno zdražiti podstatně domácí úvěr, aby byl dán dostatečný podnět k investicím cizího kapitálu v tak značném množství.

Pravidelné poměry, jež zavládly mezi rakousko-uherským a mezinárodním trhem peněžním, které jsou udržovány činností rakouské-uherské banky, jsou velikou výhodou pro národní hospodářství uherské. Jimi je založen a upevněn zahraničný úvěr Uher, bez něhož se nemohou obejíti ve svém vývoji. Ze všech uherských cenných papírů státních i jiných převážná většina nalézá se za hranicemi Uher*), a nároky na zahraničné kapitály budou pravděpodobně v budoucnosti ještě stoupati.

Rozdělení bankovní mělo by tedy následkem změnu v poměrech úvěrních v obou částech monarchie, zvláště však v Uhrách. Poměry úvěrní mají dnes velký vliv na celý hospodářský život, zvláště na proces výrobní. Proto by tyto změny byly hospodářsky

*) Dle dat, obsažených ve zmíněné knize Dr. Fr. Fellnera, dá se sestaviti následující přehled o umístění nejdůležitějších cenných papírů:

	celkem	z toho v Uhrách	v Rakousku	v cizině
Státní dluh uherský .	5.146,695.300	2.035,517.991	1.073,600.639	2.037,576.670
Železniční akcie a obligace	978,558.300	247,096.100	85,673.600	645,788.600
Zástavní listy a komunální obligace . . .	2.095,787.250	665,990.705	841,928.222	587,868.323
Akcie průmyslové a bankovní	761,202.413	385,202.413	300,000.000	76,000.000
Celkem . . .	8.982,243.263	3.333,807.209	2.301,202.461	3.347,233.593

Dle citovaných »Tabellen zur Währungsstatistik« činil úhrnný obnos uherských papírů za celní hranici koncem 1903 2.935 mil. K.

dalekosáhlé, zvláště, že by se týkaly nejen vnitřních poměrů, nýbrž i poměrů mezinárodních.

Zrušení nynější pospolitosti bankovní způsobilo by základní převrat ve vzájemných stycích hospodářských Rakouska a Uher. Rozdělením bankovním byla by zrušena nynější platební jednota rakousko-uherská, jež činí z monarchie jediný celek na trhu peněžním a spojuje úzce hospodářské podnikání rakouské a uherské. I při plném zachování nynějších poměrů měny byly by Rakousko a Uhry samostatnými platebnými jednotkami. Tím by se měna v každém z těchto celků stala fakticky samostatnou. Rakousko a Uhry měly by své samostatné kursy směnečné a vzájemné výplaty řídily by se pravidly výplat zahraničných.

To by vedlo k roztržení úzké spojitosti, v níž dnes jsou poměry hospodářského podnikání rakouského a uherského vůbec a zvláště úvěru veřejného i soukromého vzdor rozdílnosti a samostatnosti státní. Obchod mezi Rakouskem a Uhrami vede se nyní jako obchod vnitřní, uvěr poskytuje se jako v poměrech domácích, a uherské cenné papíry jsou v Rakousku považovány za domácí. Svazky tyto jsou velmi silné. V r. 1908 bylo vyvezeno z Uher zboží celkem za 1.599·5 mil. K, z toho do Rakouska za 1.169 mil. K, celkový dovoz zboží do Uher v témže roce měl cenu 1.594 mil. K z toho bylo z Rakouska za 1.239 mil. K. Běžný obchodní dluh Uher u rakouských peněžních ústavů na základě styků obchodních činí dle úsudků znalců v uherské bankovní anketě dle roční doby asi 600—900 mil. K. Uherských cenných papírů jest v rakouském majetku dle uvedeného sestavení skoro za $2^1/_2$ miliardy K. Roztržení platební jednoty, nastalé rozdělením bankovním, rozrušilo by jistě do veliké míry tento úzký styk hospodářský. Rozrušení toto bylo by spojeno s hospodářskými škodami jak pro Rakousko, tak pro Uhry.

Rakouský průmysl utrpěl by ohrožením svého velkého uherského trhu, obchodní styky vůbec staly by se obtížnější, a rakouští majitelé uherských cenných papírů nesli by spolu ztráty případného zhoršení uherského úvěru a klesnutí cen uherských hodnot. Také zájmy uherského obchodu by utrpěly, především však uherské národní hospodářství by těžce neslo odcizení rakouského úvěru. Číselně se ovšem škody tyto nedají zpředu odhadnouti ani srovnati, a nejsou také směrodatné pro konečný hospodářský účinek bankovního rozdělení. Každý hospodářský převrat, byť by jeho konečné výsledky byly sebe prospěšnější, jest spojen s bezpro-

střední škodou pro ty, kdo byli hospodářsky spjati s poměry změnu předcházejícími. Konečné následky rozdělení bankovního byly by pravděpodobně příznivé pro Rakousko následkem změny poměrů úvěrních, jež by v Uhrách i v Rakousku nastaly osamostatněním bankovním.

Společná banka cedulová jest mohutnou oporou uherského úvěru a dodává uherskému národnímu hospodářství lacinou kapitálovou sílu rakouskou, která by po zrušení bankovní jednoty zůstala asi z největší části k disposici domácímu hospodářskému podnikání rakouskému. Poměry úvěru jsou však dnes základní důležitosti pro celý rozsah a směr výroby a určují do značné míry její intensitu a schopnost soutěže.

Tu musíme míti na mysli celý směr hospodářské politiky Rakouska a Uher. Uherský stát provádí již od let stále usilovněji svoji vlastní hospodářskou politiku výrobní; cílem jejím je průmyslové osamostatnění Uher. Politika tato jest namířena otevřeně proti Rakousku jako hlavnímu zásobiteli výrobků průmyslových.

Dnes nevládnou ještě Uhry hlavní zbraní v boji o upravení vlastních podmínek výrobních a čelení cizí soutěži — samostatným celným tarifem. Souhlasné celní tarify rakouský a uherský platí však pouze do r. 1917. Jest zcela jisto, že vypršením jich nastane celní rozluka, k níž nynější perioda považuje se v Uhrách za nutnou přípravu.

Uskutečnění celní rozluky záleží zcela na vůli Uher a Rakousko nebude moci ji zameziti. Celní rozluka při zachování společné banky cedulové jest nemyslitelna s hospodářského hlediska rakouského. Celní rozluka umožní Uhrám úsilovný boj proti přívozu rakouských výrobků průmyslových a jednota bankovní by tento boj proti rakouskému průmyslu přímo podporovala svým laciným úvěrem.

S rakouského hlediska hospodářského jest nutno trvati na vnitřním vztahu bankovní otázky s ostatním hospodářským vyrovnáním s Uhrami, hlavně s otázkou zachování souhlasných tarifů celních. Rakouská oficielní politika, a také největší část veřejného mínění jest pro zachování bankovní jednoty. Stanovisko toto jest odůvodněno snahou, aby zachován byl dosavadní úzký styk hospodářský s Uhrami, a aby bylo vyvarováno škodám, jež by hospodářský převrat rozloučení bankovního měl v zápětí. V organisaci bankovní nejsou přípustny však další ústupky Uhrám a jednota bankovní může trvati jen potud, pokud jest v platnosti souhlasnost tarifů celních.

KNIHOVNA KNIHOVNA